

соціального педагога і вимагає як теоретико-методологічної, так і практичної розробки. До соціалізуючих і виховних впливів суспільства ми відносимо: вплив педагогічної системи загальноосвітньої школи; сім'ю і продуковані нею впливи; дитячі громадські об'єднання як соціально-педагогічні системи; впливи друзів, загальнонаціональні культурні цінності, церкву, телебачення, молодіжну субкультуру тощо.

У ході проведеного дослідження встановлено, що провідними цілями інтеграції соціалізуючих і виховних впливів суб'єктів, які функціонують у мікрорайоні школи, є: оптимізація результатів впливів на процес формування ціннісних орієнтацій і світоглядних переконань учнівської молоді; підвищення рівня цілісності процесу створення соціально-педагогічних умов для виявлення учнями активності в саморозвитку і самовизначенні, забезпечення якості оволодіння особистістю учня соціально-рольовими функціями життєдіяльності як громадянина.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що до пріоритетного напрямку роботи соціального педагога необхідно віднести активізацію його роботи в мікрорайоні школи, а також посилення координації дій з усіма зацікавленими суб'єктами, які продукують виховні соціальні впливи.

Література

1. *Бабанский Ю.К.* Оптимизация процесса обучения: Общедагогический аспект. – М.: Педагогика, 1977. – 254 с.
2. *Бочарова В.Г.* Социальная микросреда как фактор формирования личности: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – М., 1991. – 379 с.
3. *Киричук О.В.* Основні принципи і структура організації виховного процесу в школі // Рідна школа. – 1991. – № 12. – С. 3 – 11.
4. *Кузьменко О.А.* Соціальне становлення особистості в умовах відкритої соціально-педагогічної системи: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. – К., 1998. – 184 с.
5. *Мануйлов Ю.* О стихии, стихийности и стихийности в образовании // Альма-матер: Вестн. высш. школы. – 2004. – №10. – С.11 – 14.
6. *Мартынов В.П.* Гражданин: Программно-методические рекомендации по воспитанию учащихся. – М.: ИПКРР, 1996. – 34 с.
7. Методы системного педагогического исследования // Под ред. *Н.В. Кузьминой.* – Л.: Наука, 1980. – 172 с.
8. *Чернуха Н.М.* Інтеграція виховних соціальних впливів суспільства у формуванні громадянськості учнівської молоді: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. – Луганськ, 2007. – 423 с.

УДК 37.017(477)

І.В. Гайдай

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НА МЕЖІ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті аналізуються поняття „соціальне виховання”, теоретико-практичні підходи до дослідження даного явища.

Ключові слова: соціальне виховання, соціалізація.

Аннотация. В статье анализируются понятие „социальное воспитание”, теоретико-практические подходы к исследованию данного явления.

Ключевые слова: социальное воспитание, социализация.

Annotation. *The concept of „social upbringing” is particularizing in the article. It also gives the analysis of theoretical-methodological approaches to this evidence research.*

Key words: *social, social upbringing, socialization.*

Глобальні зміни, що відбуваються в наш час у суспільстві та охоплюють всі сфери його життя, висунули на перший план актуальність дослідження проблем соціального виховання. Цікавість до проблеми соціального виховання особливо підсилюється в період переломних змін у суспільстві. І це не випадково, оскільки соціальне виховання в значній мірі обумовлює характер розвитку суспільства, впливаючи на процес соціалізації підростаючого покоління, формування механізмів передачі соціального досвіду і традицій. Як свідчить практика, проблеми соціального виховання хвилюють не лише дослідників у галузі філософії, психології, педагогіки, але й політиків, представників масмедіа, батьків.

Досягнення соціального прогресу, накопичення суспільного багатства, цінностей культури, наукових знань створили на межі ХХ – ХХІ ст. нове підґрунтя матеріальної та соціальної нерівності на всіх рівнях суспільних відносин. Ці обставини вимагають нових знань з етики соціальних відносин, нової системи соціальної просвіти, переосмислення змісту понять „справедливість”, „соціальні ідеали”, визначення шляхів їх досягнення. У зв’язку з цим постала проблема нової соціогуманітарної освіти, яка кардинально змінить уявлення про соціальне виховання та виховання взагалі, а також надасть можливість переосмислити важливість даної проблеми фахівцями у системи неперервної освіти.

На регіональному рівні в 1990-х роках зросла цікавість до питань соціального виховання. Про це свідчить поява спеціальної літератури, монографічних видань, присвячених питанням розвитку соціальної педагогіки, теорії та практики соціальної роботи, соціальної психології, соціального управління.

Сьогодні спостерігаємо новий етап розвитку освіти, яка поступово ставить перед людством принципово нові завдання і вимоги. Саме тому важливо виділити основні підходи до формування оптимальної системи соціального виховання.

Проблеми соціального виховання в тій чи іншій мірі були об’єктом дослідження різних наук в різні історичні епохи. Як свідчить аналіз філософської та соціально-педагогічної літератури, існують наступні напрямки дослідження соціального виховання: соціальна обумовленість виховання (праці І. Бочарової, К. Вентцеля, Дж. Локка, Ж-Ж. Руссо, А. Макаренка, Т. Мора, П. Наторпа, І. Песталоцці, І. Пирогова, В. Сухомлинського, К. Ушинського, та ін.); соціалізації (праці Ф. Гідденса, Дж. Дьюї, Т. Парсонса, Е. Еріксона, І. Конта, А. Мудрика та ін.); поняття соціального виховання, його категоріального статусу (дослідження І. Андреевої, В. Бочарової, Л. Мардахаєвої, А. Мудрика, Л. Нікітіна, Р. Овчарової, М. Шакурової та ін.); зміст історичних форм соціального виховання (публікації А. Гуревича, В. Данилова, С. Девятова, І. Кона, В. Купцова та ін.); особливості соціального виховання в освітніх закладах та установах (теоретико-практичні напрацювання К. Колтакова, М. Сакурової, В. Філіпова та ін.).

Але до цього часу залишається маловивченим ряд теоретичних та практичних проблем соціального виховання, у тому числі, соціального аналізу еволюції уявлення про соціальне виховання і його формування в сучасному суспільстві.

Метою нашого дослідження є виявлення наукових підходів щодо вивчення питання соціального виховання, його існування та розвитку в період ХХ – ХХІ ст. Дослідження наукової літератури засвідчило, що не існує єдиного визначення змісту дефініції „соціальне виховання”, тому виникає необхідність щодо його уточнення.

Термін „соціальний” („соціальне”) (від лат. *socialis* – суспільний) означає суспільний, пов’язаний з життям і відносинами людини в суспільстві. За своєю суттю соціальне виховання – це цілеспрямована виховна діяльність (цілеспрямоване виховання), пов’язана з життєдіяльністю людей у суспільстві [2]. А.В. Мудрик та О.В. Безпалько розглядають соціальне виховання як створення умов з метою формування, розвитку у

людини (підростаючого покоління) духовно-ціннісних орієнтацій (А.В. Мудрик) або позитивно-ціннісних орієнтацій (О.В. Безпалько). У понятійно-термінологічному словнику „Соціальна робота / Соціальна педагогіка” „соціальне виховання” розглядається укладачами як „форма і метод соціальної роботи, спрямовані на оволодіння й засвоєння дітьми і молоддю соціального досвіду та вироблення якостей особистості, необхідних для подальшого життя” [3].

Отже, соціальне виховання можна розглядати як процес соціально контролюючої соціалізації, що здійснюється в спеціально створених виховних організаціях, які допомагають розвинути можливості людини, враховуючи її здібності, знання, зразки поведінки, цінності, відношення, які сприяють позитивному розвитку суспільства та є для нього цінними. Іншими словами, соціальне виховання – це розвиток людини в процесі планомірного створення умов для цілеспрямованого позитивного розвитку і духовно-ціннісної орієнтації особистості [2].

Проаналізувавши різні погляди на визначення поняття „соціальне виховання” та узагальнивши його різноманітні тлумачення, можна дати наступне визначення: соціальне виховання – це цілеспрямований, планомірний і систематичний процес створення сприятливих умов та заходів у соціумі, з метою піднесення на вищій рівень розвитку соціальності соціальних суб’єктів їх спільними зусиллями через усі соціокультурні сфери [5].

Аналіз наукових джерел дозволив виділити основні підходи щодо дослідження феномена соціального виховання в сучасному соціогуманітарному плані: педагогічному, соціологічному, філософському. Різнобічність підходів до визначення дефініції соціального виховання, її сутності та змісту, мети та завдань зумовлені складністю та багатогранністю самого явища.

Педагогічний підхід щодо вивчення феномена соціального виховання розробляється в працях М.П. Гур’янової, В.Г. Бочарової, Л.Е. Нікітіної, Л.І. Аксенової, Р.В. Овчарової, А.В. Мудрика тощо. У рамках даного підходу можна виділити смислові аспекти терміна „виховання”, що дає можливість трактувати соціальне виховання як соціальний інститут (М.П. Гур’янова, В.Г. Бочарова та ін.), як цілеспрямований вплив суспільства на людину, соціальні і вікові групи (Р.В. Овчарова, Н.Ф. Маслової, А.В. Мудрик та ін.), зміст соціального виховання можна розглядати через визначення його цілей та результату (Т.Г. Киселева, Л.Е. Нікітіна та ін.). Педагогічна спрямованість у дослідженні соціального виховання включає розробку та пошук нових, інноваційних методів та технологій цілеспрямованого впливу соціуму на формування соціально значущих якостей соціальних суб’єктів.

Соціологічний підхід дослідження феномена соціального виховання представлено в працях І.М. Андрєєвої, Б.Т. Ліхачової, Л.Г. Гусякової, Т.Н. Мартинової та ін. Даний підхід орієнтований на визначення соціального виховання як соціального феномена, функцій суспільства в цілому, функцій окремих соціальних інститутів, його ролі в соціалізації особистості. Саме соціологічний підхід пропонує вивчення залежності соціального виховання від типів суспільства, соціальної потреби у вихованні, співвідношення об’єктів і суб’єктів. Практичне значення цього підходу дозволяє виділити основні умови і фактори соціального характеру, що відповідним чином впливають на формування не лише особистості, але й різних соціальних груп.

Дослідження соціального виховання в рамках віталістської соціології виходить з того, що основу життєвих сил людини складає єдність його індивідуальної і соціальної суб’єктивності, що формуються і реалізуються в певних життєвих умовах, життєвому просторі. Соціальне виховання є діючим засобом формування соціально активної життєвої позиції. Головне завдання, що стоїть перед соціальним вихованням у даний час, на нашу думку, полягає у формуванні культури соціального життя як системи смисложиттєвих орієнтацій, соціальних цілей, цінностей, уміння досягати конкретних цілей у визначених соціально-історичних, національно-культурних регіональних умовах.

Філософський підхід щодо вивчення виховання представлено в працях Б.Т. Ліхачевої, А.В. Мудрика, І.М. Андрєвої, Л.К. Синцової та ін. Необхідно зазначити, що філософський підхід до дослідження виховання має свої особливості. Насамперед, філософія надає найбільш загальний контекст розгляду і аналізу проблем виховання і відповідає на поставлені питання у найбільш загальному розумінні: як втілюється буття єдиного (загальних соціально визначених якостей) у багатьох (в особистості) і буття багатьох (різnobічність цих якостей в єдиному (у соціумі)). У різних філософських школах і напрямках ця проблема знаходить різне вирішення. Так, розуміння виховання в рамках матеріалістичної філософії ґрунтується на визнанні соціальної обумовленості людини та історичності виховання. У рамках даного підходу розробляється певне визначення сутності і природи людини, її буття, соціальної реальності, що являється основою, фундаментом для розробки проблем соціального виховання, що розглядається як один із механізмів відтворення суспільного життя. Філософський підхід дає методологічну основу, що забезпечує необхідну інтеграцію соціологічних, психологічних, соціально-психологічних, педагогічних та інших знань про соціальне виховання [4].

Отже, соціальне виховання використовується не лише у педагогічній науці, – це комплексна проблема, що інтегрує зусилля спеціалістів різних областей наукового знання (фахівців соціальної сфери, соціальних педагогів, філософів, соціологів, психологів, істориків, етнографів тощо). Відокремлюючи соціальне виховання від виховання взагалі дасть можливість сучасній освітній практиці розробляти і впроваджувати авторські соціально-виховні системи, різноманітні програми соціального виховання в існуючих соціальних інститутах та навчальних закладах.

Важливу роль у вирішенні досліджуваної проблеми має вдосконалення педагогічного процесу у вищому навчальному закладі. Його слід зорієнтувати на використання форм і методів, що сприяють формуванню соціального виховання майбутніх спеціалістів при розробці та реалізації програм соціального виховання; підготовці соціальних педагогів та соціальних працівників, організаторів роботи з молоддю; розробці лекційних курсів і спецкурсів з дисциплін „Соціальна педагогіка”, „Теорія та історія соціального виховання” тощо.

Література

1. *Безпалько О.В.* Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 29.
2. *Мудрик А.В.* Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. *В.А. Слатенина.* – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Академия, 2002. – С.111.
3. Понятійно-термінологічний словник „Соціальна робота/ соціальна педагогіка”. Укладачі *І.В. Козубовська, І.І. Мигович, В.В. Сагарда* та ін. / Заг. ред. *І.В. Козубовської, І.І. Миговича.* – Ужгород: УжНУ, 2001. – 152 с.
4. *Синцова Л.К.* Социально-философский анализ социального воспитания: теоретико-методологический аспект: Автореф. дис. ... доктора филос. наук / Алтайский государственный технический университет. – Барнаул, 2007. – 26 с.
5. Социальная педагогика: Курс лекций / Под общей ред. *М.А. Галагузовой.* – М.: ВЛАДОС, 2000. – 416 с.